

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՐԱՎԱԲԱՆՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՎ

ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Թիվ 3(53)
2011 թ.

Գլխավոր խմբագիր՝
Լևոն Օհանյան

Խմբագրական խորհուրդ

Սամվել Դիլբանդյան -

գլխավոր խմբագրի տեղակալ

Դավիթ Մելքոնյան -

պատասխանատու քարտուղար

Գևորգ Դանիելյան

Գագիկ Համբարձումյան

Արթուր Վաղարշյան

Սերգեյ Առաքելյան

Վիգեն Քոչարյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
ՀՀ իրավաբանների միություն

Խմբագրության հասցեն՝

ՀՀ, 0025 Երևան,

Ալեք Մանուկյան 1, ԵՊՀ

իրավաբանական ֆակուլտետ:

Հեռ. 55-77-92

*Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝ համամիտ
չլինելով հեղինակների
տեսակետներին:*

*10 համակարգչային էջից ավելի
չպատվիրված նյութերը չեն
ընդունվում:*

e-mail: petutyun.irav@gmail.com

Դասիչ՝ 77771

Տպագրական 7 մամուլ

Գրանցման թիվը՝ 798

Տպաքանակը՝ 500

Գինը՝ պայմանագրային

Հանձնված է շարվածքի

1.10.2011

Հանձնված է տպագրության

26.10.2011

СОЮЗ ЮРИСТОВ
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

**ГОСУДАРСТВО
И
ПРАВО**

Номер 3 (53)
2011 г.

Главный редактор:
Левон Оганян

Учредитель и издатель:
Союз Юристов РА

Редакционный совет

Самвел Дилбандян -
зам. главного редактора
Давид Мелконян -
ответственный секретарь

Геворг Даниелян
Гагик Амбарцумян
Артур Вагаршян
Сергей Аракелян
Виген Кочарян

Адрес редакции:
РА, 0025 Ереван,
ул. Алека Манукяна 1,
юридический факультет ЕГУ.
Тел.: 55-77-92
e-mail: petutyun.irav@gmail.com

8 усл. печ. л.
Тираж: 500
Сдано в набор 1.10.2011
Подписано к печати 26.10.2011

ՔՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Գեղամ Ղարախանյան
ՀՀ ԸՆՏԱՆՆԵԿԱՆ ՕՐԵՆՍԱԳՐՔԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ԱՌԹԻՎ3

Լիպարիտ Մելիքջանյան
ՌԻՍԿԵՐԻ ԲԱՇՆՈՒՄԸ ԱՐԺԵԹՂԹԵՐՈՎ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼԻՍ.....8

Սոնա Թևանյան
ԿՈՆՑԵՍՒՈՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԵՎ ՕՐՅԵԿՏԻ ՏԱՐԱՆՋԱՏՄԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ.....16

Մանե Կարապետյան
ՄԻԳՐԱՆՏ ԱՇԽԱՏՈՂԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՐՈՇՄԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ.....29

Марианна Калашян
МЕТОДОЛОГИЯ ВЫБОРА ПРИМЕНИМОГО ПРАВА СКВОЗЬ ПРИЗМУ
ИСТОРИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ЦЕЛЕЙ И ЗАДАЧ КОЛЛИЗИОННОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ.....36

Լիլիթ Քամայան
ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԵՎ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ
ՅՈՒՐԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՎՏՈՄՈՒԲԻԼԱՅԻՆ
ԲԵՌՆԱՓՈԽԱԴՐՈՒՄՆԵՐՈՒՄ46

Ասյա Ավագյան
ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ ԵՎ ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԹՎԱՅԻՆ ԱՏՈՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ.....57

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒ ՊԱՏՍՈՒԹՅՈՒՆ

Տարոն Սիմոնյան
ՄԻՆԵՐԳԵՏԻԿԱՅԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌԵ-
ԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆԿԱՅՈՒՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ ԴԻՏԱՐԿԵԼԻՍ.....66

Кристине Сардарян
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СОЦИОНОРМАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ ТРАДИЦИОННЫХ И
ГРАЖДАНСКИХ ОБЩЕСТВ.....83

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Էդգար Խաչատրյան
ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹԸ ՄԱԿ-Ի ԽԱՂԱՂԱՊԱՅ ԱՌԱՔԵ-
ԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ.....90

Զինգվոր Մեղրյան
ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ԵՎ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՈՒՄ. ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ.....98

ՔՐԵԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Գոռ Ալոյան
ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ ՈՒՂՎԱԾ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԱՍԱԿԱՐԳՄԱՆ ՈՐՈՇ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ.....107

Давид Тумасян
СУБКУЛЬТУРА ОСУЖДЕННЫХ ЖЕНЩИН И ЕЕ ОСОБЕННОСТИ В РА.....114

ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Մարինե Իսահակյան
ՎԿԱՅԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԻՐԱՎԱՆԱՑՄԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳԵՐԸ
ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ122

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

**ԿՈՆՑԵՍԻՈՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԵՎ ՕՐՅԵԿՏԻ
ՏԱՐԱՆՋԱՏՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐ**

Սոնա ԹԵՎԱՆՅԱՆ

*ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի
ամբիոնի ասպիրանտ*

Կոնցեսիայի պայմանագիրը՝ որպես քաղաքացիաիրավական պայմանագրի ինքնուրույն տեսակ, աչքի է ընկնում իր մի շարք առանձնահատկություններով, որոնք հիմք են տալիս այն տարանջատելու համանման այլ պայմանագրերից: Այդ առանձնահատկությունների թվում էական նշանակություն ունի հատկապես պայմանագրի օբյեկտը, սակայն ինչպես ցանկացած քաղաքացիաիրավական պայմանագրի, այնպես էլ կոնցեսիայի պայմանագրի յուրահատկություններն ու դասակարգման հնարավորությունները բացահայտելու համար շատ կարևոր է նախ և առաջ վերլուծել այն հարցը, թե որն է կոնցեսիայի պայմանագրի առարկան, և որը՝ նրա օբյեկտը: Ընդհանրապես, քաղաքացիաիրավական պայմանագրերը դասակարգելու և դրանք առանձին խմբերում համակարգելու համար այս հարցի պարզաբանումը ձեռք է բերում ոչ միայն տեսական, այլև գործնական լուրջ նշանակություն: Այս առումով հարկ է ուշադրություն դարձնել գրականության մեջ առկա հայեցակարգերին. պայմանագրերի առարկայի և օբյեկտի հիմնախնդիրն անդրադառնալով՝ Օ. Ս. Իոֆֆեն, օրինակ, գտնում է, որ պայմանագրային հիմք ունեցող պարտավորական հարաբերությունները՝ ունեն երկու օբյեկտ՝ իրավաբանական, այն է՝ պարտավոր անձի կողմից դրսևորման ենթակա որոշակի վարքագիծը, և նյութական, որը, ի դեպ, որոշ պարտավորություններում ընդհանրապես կարող է բացակայել, ինչպես

օրինակ՝ աշխատանքների կատարման կամ ծառայությունների մատուցման պայմանագրերի մի քանի տեսակներում: Վերոնշյալ հեղինակը, քննարկելով պարտավորությունների նյութական և իրավաբանական օբյեկտների հարաբերակցության մասին հարցը, գտնում է, որ հնարավոր են դեպքեր, երբ պարտավորական հարաբերություններում երկու իրավաբանական օբյեկտների առկայության պարագայում գոյություն ունի միայն մեկ նյութական օբյեկտ³, կամ երկու իրավաբանական օբյեկտներին համապատասխանում են նույն քանակի նյութական օբյեկտներ⁴: Մենք, նման դասակարգմանը խիստ վերապահունով ենք մոտենում, քանի որ դրանով, փաստորեն, փորձ է կատարվում պայմանագրի կողմերի պարտականությունները ներկայացնել որպես պայմանագրի օբյեկտ, ինչն այնքան էլ հիմնավոր չէ: Ամեն դեպքում կարևոր ենք համարում նշել, որ կախված այն հանգամանքից, թե ինչպիսի դիրքորոշում է որդեգրված պայմանագրի առարկայի և օբյեկտի հարաբերակցության հարցում, էապես կարող են փոխվել ինչպես պայմանագրերի դասակարգման, այնպես էլ պայմանագրերի կնքման կարգի և դրանց հիման վրա ծագող իրավահարաբերությունների վերաբերյալ մոտեցումները:

Թեև պայմանագրի առարկայի և օբյեկտի հարաբերակցության հիմնախնդիրը ժամանակակից ցիվիլիստական ուսումնասիրություններում այնքան էլ չի քննարկվում և որպես առանձին գիտական հետազոտության նյութ դուրս է սույն հոդվածի շրջանակներից, այնուամենայնիվ այն շատ կարևոր նշանակություն ունի կոնցեսիայի պայմանագրի իրավական բնույթի բացահայտման, դասակարգման չափա-

նիշների առաջադրման, կնքման կարգի և այլ յուրահատկությունների մասին դիրքորոշում ձևավորելու հարցում, **ուստի հարկ ենք համարում ընդգծել, որ մենք պայմանագրի առարկա և օբյեկտ հասկացությունների տարանջատման կողմնակից են:** Այս համատեքստում քննարկվող հիմնախնդրի ոչ միայն տեսական, այլև կիրառական կարևորությունն ընդգծելու նպատակով անհրաժեշտ է նշել նաև, որ գործնականում հաճախ բարդություններ են առաջանում այն պայմանագրերի խմբային պատկանելիությունը որոշելիս, որոնք քաղաքացիարավական պայմանագրերի համակարգում գտնվում են, այսպես կոչված, սահմանայի կարգավիճակում, որտեղ առավել ընդունված է բոլոր պայմանագրերը դասակարգել չորս խմբի. 1) գույքի փոխանցման, 2) աշխատանքների կատարման, 3) ծառայությունների մատուցման, 4) տարբեր կազմակերպությունների հիմնադրմանն ուղղված պայմանագրեր: Այս առումով առավել բարդ է այնպիսի պայմանագրերի խմբային պատկանելության որոշումը, ինչպիսիք են, օրինակ, հավատարմագրային կառավարման և առևտրային կոնցեսիայի (ֆրանչայզիզի) պայմանագրերը⁶: Իհարկե, երկու դեպքում էլ գույքի կամ գույքային իրավունքի փոխանցումը տվյալ պայմանագրի առարկան կազմող տարրերից մեկն է, սակայն, այդուհանդերձ, այդ պայմանագրերից ծագող պարտավորական հարաբերությունների մեջ բավականին մեծ նշանակություն ունի նաև կոնտրագենտներից մեկի կողմից մյուսին որոշակի ծառայություններ մատուցելը: Այսպես՝ գույքի հավատարմագրային կառավարման պայմանագրում դա հավատարմագրային կառավարման հիմնադրի կամ շահառուի օգտին և նրա շահերից ելնելով գույքի հավատարմագրային կառավարման ծառայությունների մատուցումն է, իսկ առևտրային կոնցեսիայի պարագայում իրավատիրոջ կողմից օգտագործողին իր ձեռնարկատիրական գործունեության մեջ իրավատիրոջը պատկանող բացառիկ իրավունքների համալի-

րի օգտագործման հնարավորություն տրամադրելու համար մատուցվող ծառայություններն են: Այս տեսակետն առաջադրած հեղինակները (Մ. Բրազինսկին և Վ. Վիտրյանսկին), իրենց առջև խնդիր չդնելով հստակ որոշել նշված պայմանագրերի տեղն այս կամ այն խմբում, այնուամենայնիվ եկել են այն եզրակացության, որ դրանք առավել նպատակահարմար է ուսումնասիրել ոչ թե գույքի փոխանցման, այլ ծառայությունների մատուցման պայմանագրերի թվում: Մենք կցանկանայիք նշել, որ կոնցեսիայի պայմանագիրը ևս կարելի է համարել դասակարգման սահմանային հատվածում գտնվող մի պայմանագիր, որի օբյեկտի ու առարկայի տարանջատումը և համապարփակ ուսումնասիրությունն էական նշանակություն ունեն ոչ միայն պայմանագրի՝ որպես ինքնուրույն տեսակի բնորոշման, այլև կողմերի իրավունքների և պարտականությունների ծավալը որոշելու, պայմանագիրը կնքելու կարգի և դրանցից բխող իրավունքները գրանցելու, ռիսկերը բաշխելու և մի շարք այլ՝ խիստ գործնական նշանակություն ունեցող հարցերի պարզաբանման համար:

Եթե պայմանագրի օբյեկտի և առարկայի հիմնախնդիրը տեղայնացնելու լինենք կոնցեսիոն պայմանագրի նկատմամբ, ապա կարող ենք ասել, որ այս հարցի կապակցությամբ ևս գիտնականների տեսակետները միանշանակ չեն: Ինչպես նշում է Ռ. Մ. Ժելնետոդինովը, կոնցեսիայի պայմանագրի առարկան կոնցեսիոնների՝ պայմանագրով նախատեսված գործունեության իրականացումն է՝ կապված կոնցեսիոն պայմանագրի օբյեկտի ստեղծման և շահագործման հետ, ինչպես նաև ներդրումային գործունեությունը⁶: Նույն հեղինակը փորձ է կատարել սահմանելու նաև կոնցեսիոն պայմանագրի օբյեկտի հասկացությունը և նշում է, որ այդպիսին կարող է լինել ցանկացած անշարժ գույք, այդ թվում քաղաքացիական շրջանառությունից լիովին հանված կամ սահմանափակ շրջանառու գույքը:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Մեր կարծիքով, երկու բնորոշումներում էլ հեղինակը թույլ է տալիս որոշակի անճշտություններ, որոնք կարող են էական և սկզբունքային նշանակություն ունենալ գործնականում պայմանագրային հարաբերություններ ձևավորելիս: Նախ նշենք, որ այն, ինչ վերոնշյալ հեղինակը դիտում է որպես պայմանագրի առարկա, այսինքն՝ կողմերի որոշակի նպատակով իրականացվող գործունեությունը, իրականում պայմանագրի օբյեկտն է, իսկ նրա կողմից նշված օբյեկտը՝ անշարժ գույքը, առարկան: Սակայն եթե անգամ չլիներ հասկացությունների նմանօրինակ խառնաշփոթը, դարձյալ նշված հեղինակի առաջադրած տեսակետը քննարկումների տեղիք է տալիս: Այսպես⁷, նախ և առաջ ինչպես ցանկացած պայմանագրի, այնպես էլ կոնցեսիայի պայմանագրի օբյեկտ են հանդիսանում ոչ թե կողմերից որևէ մեկի գործունեությունը կամ գործողությունները (ինչը բխում է վերոնշյալ սահմանումից), այլ կողմերի միջև փոխադարձ իրականացվող գործողությունների ամբողջությունը՝ ուղղված ներգործելու պայմանագրի առարկայի վրա և ապահովելու պայմանագրի նպատակի իրականացումը: Ինչ վերաբերում է կոնցեսիոն պայմանագրի առարկայի վերաբերյալ Ռ. Մ. Ժելենտոյի մոտի կողմից առաջարկվող հասկացությանը, ապա կարող ենք նշել, որ հեղինակը կոնցեսիոն պայմանագրի օբյեկտ լինելու հնարավորությամբ օժտում է ցանկացած անշարժ գույքի, դրանց թվում հպանցիկ կերպով մատնանշելով նաև սահմանափակ շրջանառու կամ շրջանառությունից հանված գույքը: Մինչդեռ այս պայմանագրի մասին խոսելիս ընդգծվում է հատկապես այն հանգամանքը, որ նշված պայմանագրի առարկա կարող է լինել հենց շրջանառությունից հանված գույքը (նույնիսկ՝ ոչ սահմանափակ շրջանառու), քանի որ պայմանագրի առարկան, դրա նպատակային նշանակությամբ

յունը և սուբյեկտային յուրահատուկ կազմը այն եռամիասնությունն են, որի շնորհիվ հնարավոր է դառնում կոնցեսիոն պայմանագիրը դիտել որպես ինքնուրույն քաղաքացիաիրավական պայմանագիր:

Կոնցեսիայի պայմանագրի օբյեկտ և առարկա հասկացությունների էության բացահայտման հարցում օգտակար կարող է լինել նաև կոնցեսիայի պայմանագրի հասկացության ուսումնասիրությունը: Բնորոշումների բազմազանությունը, ի թիվս այլ պատճառների, պայմանավորված է նաև նրանով, թե տվյալ սահմանման հեղինակն ինչն է համարում կոնցեսիայի պայմանագրի առարկա: ՀՀ օրենսդրությամբ կոնցեսիայի պայմանագրի համապարփակ հասկացություն իհարկե սահմանված չէ՝ պայմանավորված ոլորտը կարգավորող միասնական իրավական ակտի բացակայությամբ, սակայն առանձին ճյուղային իրավական ակտերում կան եզակի դրույթներ, որոնցով փորձ է արվում սահմանել կոնցեսիայի պայմանագրի հասկացությունը՝ առնվազն տվյալ բնագավառի համար⁸: Դրանց ընդհանուր ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ հայրենական օրենսդրությունը հիմնականում ընթացել է կոնցեսիայի պայմանագիրը որպես պայմանագրի օբյեկտի նկատմամբ օգտագործման իրավունքների փոխանցման կառուցակարգ դիտարկելու ճանապարհով: Համանման մոտեցում է նկատվում նաև ռուսական օրենսդրական ակտերում: Այսպես՝ «Կոնցեսիոն համաձայնագրերի մասին» ՌԴ օրենքի 3-րդ հոդվածը, տալով կոնցեսիոն պայմանագրի հասկացությունը, սահմանում է, որ դրանով մի կողմը (կոնցեսիոները) պարտավորվում է իր հաշվին ստեղծել կամ վերականգնել այդ համաձայնագրով նախատեսված անշարժ գույքը (այսուհետ՝ կոնցեսիոն պայմանագրի օբյեկտ), որի սեփականության իրավունքը պատկանում կամ հետագայում պատկանելու է մյուս կողմին (կոնցեդենտին), գործունեություն ծավալել կոնցեսիոն համաձայնագրի օբյեկտի օգտագործմամբ (շահագործմամբ), իսկ կոն-

ցեղենտը պարտավորվում է համաձայնագրով սահմանված ժամկետով կոնցեսիոներին տրամադրել կոնցեսիոն համաձայնագրի օբյեկտի նկատմամբ տիրապետման և օգտագործման իրավունքները՝ նշված գործունեությունը ծավալելու համար: Վերլուծելով նշված սահմանումը՝ կարելի է հանգել հետևյալ եզրակացության. թեև կոնցեսիոն պայմանագրի բնորոշման մեջ հստակ սահմանված է, որ կոնցեսիոները պարտավորվում է ծավալել որոշակի գործունեություն՝ կոնկրետ գույքի օգտագործմամբ, իսկ կոնցեսիոնտը պարտավորվում է տվյալ գույքը տրամադրել կոնցեսիոներին այն որոշակի, այն է՝ պայմանագրի օբյեկտը կազմող գործունեությունն իրականացնելու նպատակով, ռուս օրենսդիրը պայմանագրի օբյեկտ է համարել ոչ թե ծավալվող գործունեությունը, այլ տրամադրվող անշարժ գույքը՝ այդ մասին հստակ նշելով վերոնշյալ սահմանման մեջ:

Այս սահմանման վերլուծության կապակցությամբ, սակայն, մասնագիտական գրականության մեջ հանդիպում են նաև այլ տեսակետներ ևս. Օ. Ն. Սավինովան, օրինակ, գտնում է, որ այն հնարավորություն է տալիս հստակ որոշելու կոնցեսիոն պայմանագրի առարկան, որը կազմում են կոնցեսիոներին՝ կոնցեսիոնտին պատկանող անշարժ գույքի տիրապետման և օգտագործման իրավունքի հիման վրա հետագա շահագործման նպատակով ստեղծմանը կամ վերակառուցմանն ուղղված գործողությունները⁹: Այսպիսով ՌԴ օրենսդրի մոտեցումը կոնցեսիոն պայմանագրի առարկայի բնորոշման նկատմամբ հնարավոր է բացահայտել վերոնշյալ սահմանումից և հանգել այն եզրակացության, որ ըստ այդմ՝ որպես այդպիսին դիտվում են կոնցեսիոների համապատասխան գործողությունները: Մինչդեռ տեսության մեջ այս հիմնախնդրի նկատմամբ մոտեցումը միանշանակ չէ. Ս. Ա. Սոսնան, իր հերթին ներկայացնելով կոնցեսիոն պայմանագրի հասկացությունը, այն բնորոշում է որպես մի պայմանագիր, որով կոնցեսիոնտը կոնցե-

սիոներին է տրամադրում պետության կամ համայնքային սեփականություն հանդիսացող գույքի օգտագործման իրավունքը կամ կոնցեսիոնտի առանձնաշնորհի հանդիսացող գործունեության կոնկրետ տեսակի իրականացման իրավունքը: Այս բնորոշումից արդեն պարզ է դառնում, որ հեղինակը կոնցեսիոն պայմանագրի առարկա է համարում ոչ թե կոնցեսիոների որոշակի նպատակով ծավալվող գործունեությունը, այլ որոշակի կարգավիճակ ունեցող գույքի օգտագործման կամ որոշակի բնույթի գործունեությունն ծավալելու իրավունքը: Ընդ որում՝ վերոնշյալ գիտնականը հատուկ ընդգծում է, որ կոնցեսիոներին պայմանագրով տրամադրում է ոչ թե սեփականությունը որպես այդպիսին, այլ սեփականության օգտագործման իրավունքը¹⁰:

Այս տեսակետների միջև առկա բևեռային տարբերությունը ոչ միայն լուրջ տեսական հետազոտությունների աղբյուր է, այլև աչքի է ընկնում գործնական նշանակությամբ, քանի որ առաջին մոտեցման դեպքում մենք կոնցեսիոն պայմանագիրը դիտում ենք որպես ծառայությունների մատուցման կամ աշխատանքների կատարման պայմանագիր, իսկ երկրորդ դեպքում այն իր բնույթով համապատասխանում է գույքի փոխանցման պայմանագրերին: Կոնցեսիոն պայմանագրի խմբային պատկանելությունը պարզելը նպատակ ունի բացահայտելու նաև տվյալ պայմանագրի հիման վրա ծագող իրավահարաբերությունների բնույթը, քանի որ եթե ծառայությունների մատուցման պայմանագրի դեպքում կողմերի միջև առաջանում են բացառապես պարտավորական բնույթի իրավունքներ ու պարտականություններ, ապա գույքի փոխանցման պայմանագրերի դեպքում որպես կանոն պարտավորականներից բացի առնչվում ենք նաև իրային բնույթի իրավունքների ու պարտականությունների հետ, ինչից անմիջականորեն բխում է, որ կոնտրագենտներից յուրաքանչյուրի իրավունքների խախտման ժամանակ նրանք առաջին դեպքում կարող են օգտ-

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

վել իրավունքների պաշտպանության միայն պարտավորական եղանակներից, մինչդեռ երկրորդ դեպքում, որպես գույքի օրինական, տիտղոսային տիրապետող, խախտված իրավունքների վերականգնման համար կարելի է կիրառել նաև պաշտպանության իրային իրավական կառուցակարգեր¹¹:

Ուշագրավ է նաև այն գիտնականների մոտեցումը¹², ովքեր, քննարկելով գույքի փոխանցման պայմանագրերին բնորոշ հատկանիշները¹³, գտնում են, որ դրանց յուրահատուկ է բարդ առարկայի առկայությունը, որը ներառում է ինչպես կողմերի գործողությունները գույքի փոխանցման և ընդունման կապակցությամբ (առաջին կարգի օբյեկտ), այնպես էլ հենց տվյալ գույքը (երկրորդ կարգի օբյեկտ): Այս կապակցությամբ կարող ենք ասել, որ նման մոտեցումը հետևանք է պայմանագրի օբյեկտի և առարկայի նույնացման, հետևաբար ստացվում է, որ այս տեսակետի հեղինակները պայմանագրի առաջին կարգի օբյեկտ ասելով՝ նկատի են ունեցել պայմանագրի բուն օբյեկտը, իսկ երկրորդ կարգի օբյեկտ ասելով՝ առարկան:

Կոնցեսիոն պայմանագրի առարկայի և օբյեկտի տարանջատման մասին խոսելիս պետք է անտեսել այն հարցը, թե տվյալ կատեգորիաներն ինչ փոխկապվածության մեջ են գտնվում կոնցեսիոն իրավահարաբերությունների օբյեկտի հետ:

Ինչպես արդեն նշել ենք, պայմանագիրն այն վերջնական իրավաբանական փաստն է, որը մի շարք իրավաբանական փատերի համակցության առկայությամբ ավարտին է հասցնում քաղաքացիական իրավունքի սուբյեկտների միջև կոնցեսիոն պայմանագրային հարաբերությունների ձևավորումը, մինչդեռ կոնցեսիոն իրավահարաբերություններն ինքնին գոյություն ունեն՝ անկախ կոնցեսիոն պայմանագրի կնքման փաստից, որպես ինքնուրույն հա-

սարակական հարաբերություն, որը ենթարկված է համապատասխան իրավական կարգավորման: Այսինքն՝ կոնցեսիոն իրավահարաբերությունները վերացական առումով առկա են այն պահից, երբ ստանում են օրենսդրական կարգավորում, և դրանց ուսումնասիրությունը որևէ կերպ պայմանավորված չէ արդեն որոշակի սուբյեկտների միջև ձևավորվող պայմանագրային կոնցեսիոն հարաբերությունների առկայության կամ բացակայության փաստով: Ուստի անհրաժեշտ ենք համարում վեր հանել նաև կոնցեսիոն իրավահարաբերությունների օբյեկտի առանձնահատկությունները և պարզել, թե ինչ առնչություն ունի այն կոնցեսիոն պայմանագրի առարկայի և օբյեկտի հետ:

Ինչպես հայտնի է, յուրաքանչյուր իրավահարաբերություն, այդ թվում նաև քաղաքացիական իրավահարաբերությունները և կոնցեսիոն իրավահարաբերությունները, որպես վերջինիս տեսակ, ունի իր տարրերը՝ սուբյեկտ, օբյեկտ և բովանդակություն: Այս իրավահարաբերությունների հիման վրա ձևավորվող կոնկրետ տեսակի պայմանագրային հարաբերությունները իրենց հերթին ունեն իրենց սուբյեկտը, օբյեկտը, բովանդակությունը, ինչպես նաև առարկան: Ուշագրավ է, որ քաղաքացիական իրավահարաբերությունները և դրանց հիման վրա ձևավորվող կոնկրետ քաղաքացիական պայմանագրային հարաբերությունները համընկնում են միայն սուբյեկտային կազմի մասով, այսինքն՝ եթե որևէ իրավահարաբերության կողմ կարող են հադես գալ քաղաքացիական իրավունքի բոլոր սուբյեկտները, ապա պայմանագրի կողմ ևս կարող է լինել ցանկացած սուբյեկտ, իսկ եթե տվյալ իրավահարաբերության սուբյեկտային կազմը սահմանափակ է, և այնտեղ թույլատրվում են միայն քաղաքացիական իրավունքի հատուկ սուբյեկտները, ապա տվյալ իրավահարաբերության հիման վրա ձևավորվող պայմանագրային հարաբերությունների սուբյեկտային կազմը ևս նույնությամբ համընկ-

նում է: Նույնը, սակայն, չի կարելի ասել իրավահարաբերությունների օբյեկտի ու բովանդակության և պայմանագրի օբյեկտի ու բովանդակության վերաբերյալ. դրանք բոլորովին տարբեր կատեգորիաներ են: Այսպես՝ եթե պարտավորական իրավահարաբերությունների բովանդակությունը կազմում է կողմերի իրավունքների ու պարտականությունների ամբողջությունը, ապա պայմանագրի բովանդակությունն այն անհրաժեշտ կետերն են, առանց որոնց պայմանագիրը չի կարող գոյություն ունենալ, և որոնք բաժանվում են էականի, սովորականի և պատահականի¹⁴:

Ինչ վերաբերում է իրավահարաբերությունների օբյեկտ և պայմանագրի օբյեկտ կատեգորիաների հարաբերակցությանը, ապա այստեղ հարցը փոքր-ինչ ավելի բարդ է, քանի որ ի տարբերություն քաղաքացիական իրավահարաբերությունների, որոնք ունեն երեք տարր, քաղաքացիական պայմանագրերն ի թիվս այդ երեքի ունեն մեկ տարր և՛ պայմանագրի առարկան: Թեև քաղաքացիական իրավահարաբերությունների հարցն ինքնին գիտական բանավեճերի աղբյուր է հանդիսանում, և այս առումով մի շարք տեսակետներ կան, որոնք մենք այժմ չենք մանրամասնի, գիտնականների կողմից առավել ընդունելի է համարվում, որ քաղաքացիական իրավահարաբերությունների օբյեկտ են այն բարիքները, որոնց կապակցությամբ առաջանում են տվյալ իրավահարաբերությունները, և ծագում են սուբյեկտիվ քաղաքացիական իրավունքներն ու դրանց համապատասխանող պարտականությունները, ըստ էության՝ այն ամենը, ինչն օրենքով համարվում է քաղաքացիական իրավունքի օբյեկտ¹⁵: Սա նշանակում է, որ քաղաքացիական իրավահարաբերությունների օբյեկտ կարող է լինել 33 քաղաքացիական օրենսգրքի 132-րդ հոդվածով նախատեսված գույքը, այսինքն՝ քաղաքացիական իրավունքի բոլոր օբյեկտները՝ ներառյալ դրամական միջոցները, արժեթղթերը և գույքային իրավունքները, աշխատանքները

ընդ և ծառայությունները, տեղեկատվությունը, մտավոր գործունեության արդյունքները՝ ներառյալ դրանց նկատմամբ բացառիկ իրավունքները (մտավոր սեփականություն), ոչ նյութական բարիքները: Այս թվարկման և պայմանագրի առարկայի վերաբերյալ վերը նշված դատողությունների համադրումից ակնհայտ է դառնում, որ պայմանագրի առարկա կարող է լինել այն ամենը, ինչը հանդես է գալիս ինչպես քաղաքացիական իրավունքի, այնպես էլ քաղաքացիական իրավահարաբերությունների օբյեկտ: Եթե այս տեսակետը մասնավորեցնենք կոնցեսիայի պայմանագրի նկատմամբ, ապա կարող ենք ասել, որ կոնցեսիոն իրավահարաբերությունների օբյեկտը՝ պետության բացառիկ սեփականությունը հաղիսացող անշարժ գույքը կամ բացառիկ իրավասությանը վերապահված ուրուշակի ոլորտում ծավալվող գործունեությունը՝ կատարվող աշխատանքների կամ մատուցվող ծառայությունների տեսքով, այն ամենն է, ինչը կարող ենք համարել որպես կոնցեսիայի պայմանագրի առարկա: Իսկ պայմանագրի օբյեկտը լիովին ինքնուրույն տարր է և որևէ առնչություն չունի իրավահարաբերությունների օբյեկտի հետ: **Այսպիսով՝ մեկ անգամ ևս կարող ենք ընդօժել, որ կոնցեսիայի պայմանագրի օբյեկտն այն գործողությունների ամբողջությունն է, որն իրականացնում են կողմերը պայմանագրի առարկայի նկատմամբ, իսկ պայմանագրի առարկան այն կոնկրետ նյութական արժեքներն են կամ այն ծառայությունները, որոնց կապակցությամբ կողմերը մտնում են պայմանագրային հարաբերությունների մեջ:** Վերոնշյալ սահմանումից ուղղակիորեն բխում է մի եզրակացություն այն մասին, որ պայմանագրի առարկայի և օբյեկտի տարանջատման նշանակությունը այն է, որ հիմք ընդունելով պայմանագրի օբյեկտը՝ մենք կարող ենք որոշել տվյալ պայմանագրի խմբային պատկանելիությունը, այսինքն՝ որոշել պայմանագրի տեսակը, այլ կերպ ասած՝ իրականացնել պայմանագրի արտաքին դասակարգումը, իսկ պայման-

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Նագրի առարկայի միջոցով ապահովվում է պայմանագրի ներքին դասակարգումը, կամ հնարավոր է լինում որոշել դրա ենթատեսակները: Վերոնշյալ դիրքորոշումը որպես ելակետային ընդունելով՝ այժմ անդրադառանք կոնցեսիայի պայմանագրի առարկայի և օբյեկտի հիմնախնդրի քննարկմանը՝ փորձելով բացահայտել դրանց առանձնահատկություններն ու տարբերությունները այլ քաղաքացիաիրավական պայմանագրերի առարկայից և օբյեկտից: Առաջին յուրահատկությունը, որն ուզում ենք ընդգծել, այն է, որ կոնցեսիոն պայմանագրի առարկան ունի հատուկ իրավական ռեժիմ, և այլ պայմանագրերի առարկաներից տարբերվում են նրանով, որ հանդիսանում են պետության բացառիկ սեփականությունը, հանված է քաղաքացիական շրջանառությունից կամ հանդիսանում է պետության բացառիկ իրավասությանը վերապահված, իր բնույթով մենաշնորհային գործունեության տեսակ, և որևէ այլ քաղաքացիաիրավական պայմանագրի առարկա չի կարող: Կոնցեսիոն պայմանագրի առարկայի այս առանձնահատկությունն այն տարբերակիչ և առանցքային հատկանիշներից է, որով ընդգծվում է կոնցեսիոն պայմանագրի ինքնուրույնությունը, և բացառվում է այն՝ որպես որևէ այլ քաղաքացիաիրավական պայմանագրի տարատեսակ դիտելու հնարավորությունը: Միաժամանակ հարց է ծագում՝ արդյո՞ք որևէ պետական մենաշնորհային գործունեության պատվիրակումը կամ որևէ պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի տրամադրումը մասնավոր սուբյեկտի շարունակվում է համարվել կոնցեսիոն պայմանագրի կարգավորման առարկա, եթե այդ գործունեությունը կամ գույքն ունի իր այլընտրանքը մասնավոր հատվածում. այլ կերպ ասած՝ արդյո՞ք կոնցեսիոն իրավահարաբերությունների մասին կարելի է խոսել նաև այն դեպքում, երբ պայմանագրի

հավանական առարկան պետական սեփականություն է կամ պետության կողմից իրականացվող գործունեություն, բայց ոչ բացառիկ, և դրան զուգահեռ կան մասնավոր սուբյեկտներ, որոնք գործունեություն են ծավալում համանման ոլորտում կամ նույնական գույքի շահագործմամբ կամ համանման գործունեության ծավալմամբ: Մեր կարծիքով, նման իրավիճակի առկայության պարագայում պետական սեփականություն հանդիսացող գույքի տրամադրումը կամ գործունեության պատվիրակումը մասնավոր սուբյեկտին կարող է իրականացվել ոչ թե կոնցեսիայի, այլ գույք տրամադրելու դեպքում՝ վարձակալության, իսկ գործունեություն պատվիրակելու դեպքում՝ ծառայությունների մատուցման կամ որևէ այլ քաղաքացիաիրավական պայմանագիր կնքելով, քանի որ կոնցեսիայի պայմանագրի տնտեսական նպատակը համապատասխան ոլորտի զարգացման համար ներդրումների ապահովումն է և այն ենթակառույցների զարգացման նախադրյալներ ստեղծելը, որոնց գործառնումը միայն պետական կառավարչական և ֆինանսական ռեսուրսներով ապահովել հնարավոր կամ արդյունավետ չէ: Եթե որևէ կոնկրետ պետական սեփականություն հանդիսացող գույք առկա է նաև մասնավոր սուբյեկտների սեփականության ներքո, կամ պետական իրավասության գործունեության որևէ տեսակ կարող է ծավալվել նաև մասնավոր հատվածում գործառնող սուբյեկտի կողմից, ապա դա նշանակում է, որ տվյալ ենթակառույցները զարգացում են ապրում, ոլորտում առկա են ներդրումներ, և հանրային շահի բավարարումը պետք է որ ապահովված լինի, իսկ բացառիկության հատկանիշը որպես այդպիսին բացակայում է: Հետևաբար, կոնցեսիոն պայմանագրի առարկայի պետության՝ բացառիկ սեփականություն կամ պետական մենաշնորհային գործունեություն լինելու փաստը տվյալ պայմանագրի պարտադիր հատկանիշներից է: Թեև պետք է նշել, որ կան հեղինակներ, ովքեր

նշված հարցի պատասխանը միանշանակ չեն համարում: Ս. Սոսնան, մասնավորապես, նշում է, որ այս հարցի մասին խոսելիս անհարաժեշտ է հիշել, որ տնտեսական ենթակառուցների մի մեծ հատվածը որպես կանոն իրենից ներկայացնում է բնական մենաշնորհներ, և այն հանգամանքը, որ նման օբյեկտների մի մասը երբեմն գտնվում է մասնավոր սեփականության ներքո, չի փոխում հանրային ծառայությունների գործառնման հիմնական սկզբունքները (ծառայությունների մատուցման անընդհատությունը և մատչելիությունը, արտադրության հատուկ ռեժիմն ու կառուցվածքը և այլն), որոնք տարածվում են նաև մասնավոր սուբյեկտների վրա: Այդ իսկ պատճառով նշված գիտնականը կարծում է, որ այդ պայմանագրին ևս բնորոշ է կոնցեսիոն բնույթը¹⁶: Մենք, այնուամենայնիվ, գտնում ենք, որ նշված պարագայում խոսել կոնցեսիոն բնույթ ունեցող պայմանագրերի մասին հնարավոր չէ, քանի որ այդպիսին հանդիսանալու համար անհրաժեշտ ու բավարար երեք պայմաններից (պայմանագրի սուբյեկտներին, առարկային և նպատակին առնչվող) մեկը՝ առարկան՝ իր համապատասխան հատկանիշներով, բացակայում է: Մինչդեռ կոնցեսիայի պայմանագրի առարկայի՝ պետության բացառիկ սեփականությունը լինելու հանգամանքը դրա հիմնական առանձնահատկությունն է, և այն երկրներում, որտեղ իրավունքը բաժանվում է հանրայինի և մասնավորի, այսինքն՝ մայրցամաքային իրավական համակարգի երկրներում (Ֆրանսիա, Գերմանիա, Իտալիա, Շվեյցարիա, Իսպանիա և այլն) կոնցեսիայի պայմանագրի առարկաները նույնիսկ դասվում են պետական կամ համայնքային **հանրային իրավական կարգավիճակ ունեցող** գույքի թվին: Ֆրանսիայի քաղաքացիական օրենսգիրքի 714-րդ հոդվածը, օրինակ, սահմանում է, որ գոյություն ունեն իրեր, որոնք որևէ մեկին չեն պատկանում, և դրանցից հավասարապես կարող են օգտվել բոլորը¹⁷: Դրանք, ըստ էության, համընկնում են տա-

կավին հռոմեական իրավունքից հայտնի «բոլորի համար ընդհանուր իրերի» գաղափարին, ինչը ներառում է օդը, արևը, ծովը, հաղորդակցության հանրային ուղիները և այլն, ինչպես նաև պետական կամ կրոնական իրերը¹⁸: Ներկայումս «բոլորի համար» ընդհանուր իրերի շրջանակը նկատելիորեն ընդլայնվել է՝ ներառելով օդային և ծովային տարածքները, ընդերքը և բնական ծագման ջրային օբյեկտները, ճանապարհները և մայրուղիները, որոնք ունեն հանրային նշանակություն: 20-րդ դարի խորհրդային գիտնականներից մեկը՝ Վ.Ն.Շտերերը, նշում էր, որ Ֆրանսիայում հողի այն հատվածը, որն առանձնացված է երկաթուղիների համար և ձեռք է բերվել կոնցեսիոների կողմից՝ համապատասխան գործարքների հիման վրա, հանդիսանում է պետական ձեռքբերում և կոնցեսիայի գործողության ընթացքում անգամ ենթակա է օգտագործման բացառապես հանրային-իրավական հիմունքներով: Նույն հեղինակը, վերլուծելով գերմանական իրավունքի մոտեցումն այս հարցի կապակցությամբ, նշում է, որ կոնցեսիոների իրավական կարգավիճակը հավասարվում է ոչ թե սեփականատիրոջ, այլ օգտագործողի (էնֆիտևզիսի¹⁹ սկզբունքով) կարգավիճակին²⁰:

«Կոնցեսիոն համաձայնագրերի մասին» ՌԴ օրենքի 4-րդ հոդվածը մանրամասն թվարկում է այն իրերը, որոնք կարող են լինել կոնցեսիայի պայմանագրի օբյեկտ²¹: Այս հոդվածի 2-րդ մասը յուրահատուկ վերապահում է նախատեսում այն դեպքերի համար, երբ որևէ իր իր բնույթով ենթակա է համընդհանուր օգտագործման, սակայն գտնվում է ոչ թե պետական, այլ մասնավոր սեփականության ներքո և կարող է ապահովել կոնցեսիոն համաձայնագրով (ՌԴ օրենքում կիրառվում է հենց համաձայնագիր և ոչ թե պայմանագիր եզրույթը) նախատեսված գործունեության տեխնոլոգիական գործընթացի իրականացումը: Նման դեպքերում կոնցեսիոնը կարող է տվյալ օբյեկտների սեփականատիր-

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

րոջ հետ կնքել այլ քաղաքացիաիրավական պայմանագիր՝ հօգուտ կոնցեսիոների՝ այդ պայմանագրի գործունեությունը կախման մեջ դնելով հիմնական կոնցեսիոն պայմանագրից: Այսպիսով, մայրցամաքային իրավունքի համակարգում հանրային և մասնավոր սեփականություն հանդիսացող գույքի հատուկ ճյուղային իրավական կարգավորման շնորհիվ հնարավոր է լինում օրենսդրորեն սահմանել այն իրերի շրջանակը, որոնք կարող են հանդիսանալ պետության բացառիկ սեփականություն:

Մեր կարծիքով, որևէ տեսակի իրերը պետության բացառիկ սեփականության թվին դասելը թեև կատարվում է համապատասխան օրենսդրության միջոցով, սակայն կոնցեսիոն պայմանագրի հավանական առարկաների շրջանակը տնտեսական զարգացման տարբեր աստիճանների վրա գտնվող երկրներում կարող է տարբեր լինել, օրինակ՝ ԱՄՆ-ում տնտեսության մի շարք ճյուղեր (երկաթուղային, օդային և ջրային տրանսպորտը, պաշտպանության և այլ ճյուղեր), ինչպես նաև բնական ռեսուրսների որոշ տեսակներ, որոնք այլ երկրներում պետության բացառիկ սեփականությունն են, գտնվում են մասնավոր անձանց սեփականության ներքո: Այսինքն՝ զարգացած երկրներում կոնցեսիոն պայմանագրի առարկաների շրջանակը բավականին մեղ է, քանի որ սահմանափակ է պետության բացառիկ սեփականություն հանդիսացող և քաղաքացիական շրջանառությունից հանված օբյեկտների թիվը, մինչդեռ նվազ զարգացած տնտեսությամբ երկրներում տրամագծորեն հակառակ իրավիճակն է, և ավանդաբար պետությանը պատկանող օբյեկտների թվին հավելվում են նաև գույքի այնպիսի տեսակներ, որոնք որպես կանոն ունեն մասնավոր իրավական ուղղվածություն: Բոլոր դեպքերում կոնցեսիոն պայմանագրերը միտված են

սոցիալական և տնտեսական ենթակառուցների զարգացմանը, դրանց շնորհիվ ներկայումս իրականացվում են մեծածավալ, բարդ տեխնիկական հիմք ունեցող նախագծեր, օրինակ՝ ԳԴՀ-ում (Ստորին Սակոնիայում) կոնցեսիոն պայմանագրի կառուցակարգի միջոցով իրականացվում է ջրամաքրման համակարգի ստեղծման խոշոր ծրագիր, Իսպանիայում այդ եղանակով կառուցվել են մի շարք ավտոմայրուղիներ, իսկ առավել հայտնի կոնցեսիոն ծրագրերից է Լա-Մանչ նեղուցի հատակում կառուցված թունելը, ինչպես նաև Ավստրալիայի Սիդնեյ քաղաքի նավահանգստի կառուցումը՝ հարակից տրանսպորտային հանգույցներով: ԱՄՆ-ում, բացի վերոնշյալ ոլորտներից, կոնցեսիոն կառուցակարգի շնորհիվ զարգացվում են նաև առողջապահության և արդյունաբերության ոլորտները: Ինչպես տեսնում ենք, բոլոր դեպքերում որպես կոնցեսիոն կառուցակարգի կիրառման հիմք է ընդունվում այն, որ դա ուղղված է տնտեսական խոշոր ծրագրերի իրականացմանը, ենթակառուցների զարգացմանը և իհարկե ներդրումներ, հիմնականում օտարերկրյա, ներգրավելուն: Սակայն պետք է մոռանալ կոնցեսիոն պայմանագրերի հիմնական և ամենատեսակառանձնահատկության մասին. պայմանագրի առարկան պետք է լինի պետության բացառիկ սեփականություն հանդիսացող գույքը, որն ամբողջությամբ հանված է քաղաքացիական շրջանառությունից, ունի հանրային նշանակություն և հասարակության կողմից ենթակա է ընդհանուր օգտագործման, կամ պետության մենաշնորհային գործունեությունը, որի իրականացումը չի կարող ապահովվել մասնավոր սուբյեկտին այն ամբողջությամբ պատվիրակելու միջոցով: Այլ խնդիր է, թե որ երկրում օրենսդրական յուրահատուկ կարգավորման պայմաններում դրանց շրջանակը որքանով է ընդարձակ կամ հակառակը, թե ինչ գույք է նրանում ներառված, և թե այդ մոդելներից որը կամ դրանց ինչպիսի համակցություն նպատակահարմար կլինի

սահմանել ՉԳ-ում:

Կոնցեսիոն պայմանագրի մասին խոսելիս պետք է նկատի ունենալ, որ այդ պայմանագիրը մախ և առաջ դիտվում է որպես մի կառուցակարգ, որը հնարավորություն է տալիս կազմակերպել բարդ գույքի կամ գույքային համալիրի շահագործումը, որն օրենսդրական սահմանափակումների կամ ձևավորված բնական մենաշնորհների առկայության պատճառով մրցակցային հիմունքներով օգտագործելն արդյունավետ կամ հնարավոր չէ կամ ապահովել պետական մենաշնորհային այն գործունեության իրականացումը, որը զգում է մասնավոր սուբյեկտի ներգրավվածության անհրաժեշտություն թե ֆինանսական և թե կազմակերպական ներդրումների առումով:

Որոշ հետազոտողներ վիճելի են համարում նաև այն հարցը, թե ինչ պետք է նկատի ունենալ կոնցեսիոն պայմանագրի առարկա հասկացության ներքո՝ որոշակի գործունեություն, թե՞ նյութական և ոչ նյութական բարիքները²²: Ըստ այդ հեղինակների՝ կոնցեսիոն համագործակցության ընթացքում ներդրումային իրավահարաբերությունների առկայությունն ինքնին հուշում է, որ կոնցեսիոն պայմանագրի առարկան են հենց ներդրումները, իսկ ՌԴ համապատասխան օրենքի 4-րդ հոդվածում նշված օբյեկտները (առարկաները) ներդրումների օբյեկտ են հանդիսանում: Հարկ է ընդգծել, որ անկախ այն բանից, թե կոնցեսիայի պայմանագրի առարկան տնտեսական ինչպիսի գարգացման մակարդակ ունեցող երկրի տեսանկյունից է քննարկվում, մենք կողմնակից ենք այն գիտնականների մոտեցմանը, ովքեր գտնում են, որ որպես այդպիսին կարող են լինել ոչ միայն իրերը, այլև գործունեության որոշ տեսակներ, ո-

րոնք իրականացնելու մենաշնորհը պատկանում է միայն պետությանը: Նման դեպքերում թեև կոնցեսիոնների գործունեությունը հիմնականում իրականացվում է այն պետական կամ համայնքային գույքի օգտագործմամբ, որի նկատմամբ ծավալվում է կոնցեսիոն գործունեությունը, այնուամենայնիվ կոնցեսիոն պայմանագրի առարկա է հանդիսանում հենց տվյալ գործունեությունը, այլ ոչ թե տվյալ գույքը:

Ամփոփելով կարող ենք նշել, որ վերը շարադրված դատողությունների հիմնական նպատակը կոնցեսիոն պայմանագրի օբյեկտի և առարկայի տարանջատումը և դրանց առանձնահատկությունները վերհանելն էր: Ինչպես արդեն իսկ նշել ենք, մենք կողմնակից ենք այն գիտական մոտեցմանը, համաձայն որի՝ ընդունված է տարանջատել պայմանագրի օբյեկտ և առարկա հասկացությունները: Այդ սկզբունքով առաջնորդվելով՝ կարելի է հանգել այն եզրակացությանը, որ կոնցեսիայի պայմանագրի օբյեկտ է հանդիսանում այն գործողությունների ամբողջությունը, որն իրականացնում են կոնտրագենտները՝ պայմանագրի առարկայի նկատմամբ ներագդելու համար: Ինչ վերաբերում է կոնցեսիայի պայմանագրի առարկային, ապա որպես այդպիսին կարող են հանդես գալ պետության բացառիկ սեփականությանը պատկանող անշարժ գույքը կամ պետական մենաշնորհային գործունեության որևէ տեսակ, որն ամբողջությամբ մասնավոր սուբյեկտին չի կարող օտարվել կամ պատվիրակվել՝ նկատի ունենալ դրանց հանրային նշանակությունը և հասարակական շահերի բավարարման համար ունեցած վճռորոշ դերը:

¹ Թեև հեղինակը քննարկում է պարտավորական հարաբերությունների օբյեկտներին վերաբերող հիմնախնդիրները, մեզ համար ակնհայտ է, որ մտքի տրամաբանական ուղղվածությունը և բերված օրինակները միտված են դիտարկելու միայն պայմանագրի օբյեկտների հարցը, քանի

որ, ինչպես հայտնի է, պարտավորական հարաբերություններ կարող են ծագել ոչ միայն պայմանագրային, այլ արտապայմանագրային բնույթի հարաբերությունների հիման վրա:

² Տես Օ. Շ. Կոփֆե, Обязательственное право, М., 1975, էջ 14:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

- ³ Այսպիսին, ըստ Օ. Ս. Իոֆֆեի, անհատույց պահատվության պայմանագիրն է, որի երկու իրավաբանական օբյեկտներն են պահատվության առարկան պահատուի կողմից պահառուին հանձնելու պարտականությունը և այն պահատվության ընդունելու վերջինիս պարտականությունը, իսկ նյութական օբյեկտը պահատվության հանձնվող առարկան է:
- ⁴ Այստեղ արդեն որպես օրինակ է ընդունվում առուծախի պայմանագիրը, որտեղ ապրանքը վաճառողի կողմից գնորդին տրամադրելու և դրա դիմաց վաճառողին վճարելու գնորդի պարտականություններին, որոնք հանդիսանում են պայմանագրի իրավաբանական օբյեկտը, համապատասխանում են երկու նյութական օբյեկտներ՝ վաճառվող գույքը և վճարվող դրամը:
- ⁵ Стен М.И.Брагинский, В.В.Витрянский, Договорное право, книга вторая. Договоры о передаче имущества, М., 2006, т.2 8:
- ⁶ Стен Желметдинов Р.М. Гражданско-правовое регулирование концессионных соглашений //Автореферат диссертации.
- ⁷ Վերոնշյալ հեղինակի առաջադրած տեսակետի վերլուծության ընթացքում մենք կոնցեսիայի պայմանագրի օբյեկտ և առարկա հասկացությունները դիտարկում ենք նրա իսկ առաջադրած տեսանկյունից՝ անյուսամենայնիվ համաձայն չլինելով այդ մոտեցման հետ, սակայն ձգտելով խուսափել վերլուծությունն անհարկի բարդացնելուց և եզրույթաբանական խառնաշփոթ առաջացնելուց:
- ⁸ Այսպես՝ կոնցեսիայի կամ կոնցեսիայի պայմանագրի վերաբերյալ նորմեր են առկա ՀՀ օրսփյուն օրենսգրքում, որի 1-ին հոդվածը, սահմանելով օրենքում օգտագործվող հիմնական հասկացությունները, ամրագրում է կոնցեսիայի պայմանագրի հիմնական հասկացությունը, ըստ որի՝ վերջինս իրենից ներկայացնում է **ջրային համակարգի կամ դրա մի մասի նկատմամբ օգտագործման իրավունքների փոխանցման գրավոր պայմանագիր**: Հաջորդ իրավական ակտը, որը դրույթներ է պարունակում կոնցեսիայի պայմանագրի մասին «Ընդերքն օգտակար հանածոների շահագործման նպատակով ուսումնասիրության և արդ-

յունահանման տրամադրելու (կոնցեսիայի) մասին» ՀՀ օրենքը է, որի 3-րդ հոդվածը և սահմանում է օրենքում օգտագործվող հիմնական հասկացությունները և կոնցեսիոն պայմանագիր է համարվում Հայաստանի Հանրապետության (հանձինս Հայաստանի Հանրապետության կառավարության լիազորած պետական մարմնի) և հանքարդյունահանման հատուկ լիցենզառուի միջև կնքված գրավոր համաձայնությունը, որով կարգավորվում են կողմերի՝ օրենքով սահմանված պարտավորությունները (պետք է լիներ իրավունքները և պարտականությունները – Ս.Թ.): «Օտարերկրյա ներդրումների մասին» ՀՀ օրենքում նույնպես մեկ հոդվածով անդրադարձ է կատարված նշված պայմանագրին և ամրագրված է, որ օտարերկրյա ներդրողներին **վերարտադրվող և չվերարտադրվող բնական ռեսուրսների շահագործման իրավունքի** վերապահումն իրականացվում է կոնցեսիոն պայմանագրերի հիման վրա, որոնք կնքվում են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կամ դրա համար լիազորված պետական այլ մարմնի կողմից կոնցեսիաների մասին Հայաստանի հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Մեկ այլ իրավական ակտ, որն ինչ-որ չափով իրականացնում է կոնցեսիոն հարաբերությունների և կոնցեսիոն պայմանագրի իրավական կարգավորում, «Ավիացիայի մասին» ՀՀ օրենքն է, որը, ի տարբերություն վերոնշյալ իրավական ակտերի, բնորոշում է կոնցեսիոն պայմանագիրը այլ ասպեկտով, ինչը պայմանավորված է նրանով, որ կոնցեսիոն պայմանագրի առարկա կարող են լինել ինչպես ընդերքը, այնպես էլ այլ գույք, օրինակ՝ օդանավակայանները՝ հարակից ենթակառուցվածքով: Օրենքի 3-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին ենթակետի համաձայն՝ սահմանվում է, որ տվյալ օրենքի իմաստով կոնցեսիոն պայմանագիրը Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և «Զվարթնոց» միջազգային օդանավակայանի, ինչպես նաև ավիացիայի ոլորտում գործող պետական ոչ առևտրային կամ պետական բաժնեմաս ունեցող կազմակերպությունների կոնցեսիոններին միջև կնքված պայմանագիրն է կամ դրանում կատարված փոփո-

խությունները: Իհարկե այս սահմանումները ոչ միայն չեն արտացոլում կոնցեսիայի պայմանագրի էությունն անգամ իրենց կարգավորման շրջանակներում ընդգրկված ասպեկտում, այլև հագեցած են բազում հակասություններով և կրկնաբանություններով, սակայն դրանց մանրամասն վերլուծությունն առանձին ուսումնասիրության նյութ է:

- ⁹ Տե՛ս Савинова О.Н., Автореф. Дисс. “концессионные соглашения: правовое регулирование”, М., 2006, էջ 7:
- ¹⁰ Տե՛ս Сосна С.А., Концессионное соглашение: теория и практика, 2002, М., էջ 183:
- ¹¹ Տե՛ս М.И.Брагинский, В.В.Витрянский, Договорное право, книга вторая. Договоры о передаче имущества, М., 2006, էջ 6:
- ¹² Տե՛ս նույն տեղը:
- ¹³ Իսկ եթե որպես կոնցեսիոն պայմանագրի առարկա դիտենք պետական սեփականություն հանդիսացող անշարժ գույքը կամ այդ գույքի տիրապետման և օգտագործման իրավունքները, որոնք որոշակի գործունեություն ծավալելու նպատակով կոնցեսիոնտի կողմից փոխանցվում են կոնցեսիոներին, ապա կարող ենք ասել, որ այն ևս դասվում է գույքի փոխանցման պայմանագրերի թվին:
- ¹⁴ Տե՛ս Բարսեղյան Տ.Կ. ՀՀ քաղաքացիական իրավունք, առաջին մաս, Եր., 2009թ, էջ 438:
- ¹⁵ Տե՛ս Гражданское право, часть первая, под ред. А.Г.Калпина, А.И.Масляева, М, 1997, էջ 50:
- ¹⁶ Տե՛ս Сосна С.А., Концессионное соглашение: теория и практика, 2002, М., էջ 59:
- ¹⁷ Տե՛ս Гражданское, торговое и семейное право капиталистических стран, М., 1986, էջ 37:
- ¹⁸ Տե՛ս Новицкий И.Б. Основы римского права, М., 1961, էջ 91:
- ¹⁹ Էմֆիտելոսը հռոմեական իրավունքին հայտնի ինստիտուտ է, որը ենթադրում է պետական սեփականություն հանդիսացող հողերի մասնավոր անձանց տրամադրումը՝ ժառանգական վարձակալության ինստիտուտի նմանությամբ: Այն մշտական վարձակալություն է, որը գույքի նկատմամբ տրամադրում է հատուկ հայցով պաշտպանվող որոշակի իրավունք: Տե՛ս Римское частное право, под ред. Новицкого И.Б., М., 1996, էջ 215, 217:
- ²⁰ Տե՛ս Штерер В.Н., Система промышленного права СССР, М., 1925, էջ 68, 71:
- ²¹ Նշենք, որ ՌԴ «Կոնցեսիոն համաձայնագրերի մասին» օրենքում օգտագործվում է հենց պայմանագրի օբյեկտ և ոչ թե պայմանագրի առարկա հասկացությունը:
- ²² Տե՛ս Лисица В.Н., О проекте ФЗ “О концессионных договорах, заключаемых с российскими и иностранными инвесторами.” // Законодательство и экономика, 2002, N 9, էջ 60:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆԵՔ**ПРОБЛЕМА РАЗГРАНИЧЕНИЯ ПРЕДМЕТА И ОБЪЕКТА
КОНЦЕССИОННОГО ДОГОВОРА****Сона ТЕВАНЯН***Аспирантка кафедры
гражданского права ЕГУ*

Для определения концессионного договора и выявления его особенностей очень важно установить, что является его предметом и объектом, а также, имеет ли смысл разграничивать эти два понятия. Этот вопрос считается спорным в юридической литературе, и имеет не только теоретическую, но и практическую важность. В данной статье исследуются вышеупомянутые вопросы, а также разные научные доктрины, связанные с этой проблематикой. В результате

всех исследований делается вывод, что разграничение предмета и объекта договора в принципе, и концессионного договора в частности, имеет принципиальное значение для классификации договора. Мы пришли к выводу, что объектом концессионного договора являются действия контрагентов, направленные на воздействие на предмет договора, а предметом является недвижимое имущество, которое в свою очередь является исключительно государственной собственностью, либо видом государственной монопольной деятельности, и не может быть полностью отчуждено или делигировано частному субъекту, в связи с его высокой значимостью в сфере удовлетворения общественных интересов.